TIJORAT BANKLARIDAGI XIZMAT KO‘RSATISH DIVERSIFIKATSIYASI VA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI

TUAF, Iqtisodiyot va moliya kafedrasi mudiri, i.f.n., dotsent
Mamayev Bahodirjon Nosirovich
TUAF, Iqtisodiyot ta'lim yo 'nalishi 2-bosqich magistri
Sultonov Baxriddin Isroilovich

imrconf.com

Annotatsiya: *Tijorat banklari zamonaviy iqtisodiy tizimning ajralmas qismi bo‘lib, moliyaviy xizmatlar ko‘lamining kengayib borishi, mijozlar ehtiyojlarining o‘zgaruvchanligi bank tarkibida xizmatlarni diversifikatsiya qilish zaruratini orttirmoqda. Xizmat ko‘rsatish diversifikatsiyasi deganda bank tomonidan taklif etilayotgan turli moliyaviy mahsulotlar va xizmatlar turlari, ularning assortimenti, mijozlarga ko‘rsatiladigan servisligi, xizmat sohasining kengligi va chuqurligi, hamda individual yondashuvni takomillashtirishga qaratilgan harakatlar tushuniladi.*

Kalit so‘zlar*: tijorat banklari, xizmat ko‘rsatish, diversifikatsiya, bank xizmatlari, xorijiy tajriba, moliyaviy xizmatlar, raqamli texnologiyalar, innovatsiya, boshqaruv, mijoz ehtiyojlari, axborot texnologiyalari, masofaviy bank xizmatlari, bank tizimi, iqtisodiy barqarorlik, risklarni boshqarish, raqobatbardoshlik, infratuzilma.*

Bugungi kunda bank sektori doimiy ravishda o‘zgarib borayotgan mijozlar ehtiyojlarini qondirish uchun xizmatlarni kengroq va sifatliroq tarzda taklif etishga intilmoqda. Xususan, iqtisodiyot sohalarining raqobatbardoshligi, xorijiy investitsiyalarni jalb etish va innovatsion taraqqiyot miqyosida xizmat turlarining doimiy yangilanib, zamonaviylashtirib borilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu boisdan tijorat banklari tomonidan an’anaviy kreditlash, hisob-

kitob, omonat yig‘ish xizmatlaridan tashqari sug‘urta, lizing, elektron banking, infokommunikatsion xizmatlar, masofaviy bank xizmatlari kabi yo‘nalishlar ham faol joriy etilmoqda. Bu esa xizmatlarni diversifikatsiya qilish orqali bozorni yanada kengaytirish, moliyaviy xavflarni kamaytirish va mijozlarni yanada ko‘proq jalb etish imkonini beradi. Bank xizmatlarini diversifikatsiya qilish bir necha bosqichlarda va turli sohalar bo‘yicha amalga oshiriladi. Mazkur jarayon ichki birligi va tashqi muhit talablari, iqtisodiy muvozanat, boshqaruv tizimining moslashuvchanligi asosida yuzaga chiqadi. Birinchidan, tijorat banklari o‘z xizmatlarini ko‘paytirishda an’anaviy va innovatsion xizmatlardan foydalanadi. An’anaviy xizmatlarga kreditlash, depozitlar, to‘lov topshiriqlarini amalga oshirish kiradi, zamonaviy xizmatlar esa asosiy diqqatni mijozlarga yangi qiymat yaratish, texnologiyalarni joriy etish va xizmatlar spektrini kengaytirish orqali farqlanadi [1].

Bank xizmatlarining turli segmentlarga bo‘linishi va har bir segment bo‘yicha individual xizmat taklif qilish strategiyasi samarali mulohazaga ega. Bunday holda, yirik korxonalar, kichik va o‘rta biznes subyektlari, oddiy aholi, investorlar uchun maxsus moslashtirilgan xizmatlar to‘plami ishlab chiqiladi. Masalan, kichik va o‘rta biznes uchun qisqa muddatli kredit liniyalari, individual investitsiyaviy xizmatlar, onlayn bank xizmatlari, mobil banking, B2B xizmatlari, karta asosidagi mahsulotlar, masofadan boshqariladigan omonat xizmatlari orqali mijozlarga qulaylik tug‘diriladi. Xizmatlarni diversifikatsiya qilishda zamonaviy axborot-kommunikatsion texnologiyalardan foydalanish, raqamli platformalar va innovatsion dasturiy ta’minotlarni joriy etish katta ahamiyat kasb etadi. Banklar tomonidan automatlashtirilgan xizmatlar, mobil ilovalar, onlayn va masofaviy bank xizmatlari, tezkor to‘lov tizimlari, internet banking, QR-kod orqali to‘lovlar, virtual hisob-raqam ochish xizmati, maxsus veb-interfeyslar asosida faoliyat yuritish kun sayin ommalashmoqda. Buning natijasida bank xizmatlari arzonlashadi, sifat oshadi va vaqt sarfi sezilarli qisqaradi [2].

imrconf.com

Xizmatlarni diversifikatsiya qilish natijasida banklarning bozor imkoniyatlari kengayib boradi, xizmat turlarining rang-barangligi esa iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashga xizmat qiladi. Xizmat turlarining ko‘payishi bank mablag‘larining ishlatilish yo‘llarini ko‘paytiradi, mijozlarga turli xorijiy valyutada operatsiyalar amalga oshirish imkonini beradi, yangi tartib va texnologiyalarni joriy qilish orqali innovatsion iqtisodiyot shakllanadi.So‘nggi yillarda tijorat banklarining xizmat turlarida diversifikatsiyani jadallashtirish zarurati xorijiy tajribada ham o‘z o‘rniga ega. Rivojlangan mamlakatlar bank sohasida xizmat ko‘rsatish turlari, yondashuvlar va innovatsion strategiyalar bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. Moliyaviy xizmatlar bozori tobora globallashgan bir sharoitda yetakchi banklarning diversifikatsiya siyosatiga alohida e’tibor qaratilmoqda [3].

Moliyaviy xizmatlarning rivojlanishi, mijozlar ehtiyojlarining kengayishi, inklyuziv iqtisodiy modelga o‘tish, texnologik innovatsiyalar, axborot xavfsizligini oshirish va samarali boshqaruv tizimining joriy qilinishi kabi omillar xorijiy mamlakatlarda bank xizmatlari bozorida diversifikatsiya tendensiyasini jadallashtirib yubordi. Banklar moliyaviy vositachilik bilan cheklanmay, sug‘urta kompaniyalari, lizing firmalari, investitsion va audit kompaniyalari bilan uzviy aloqada bo‘lib, yangi xizmatlarni tez joriy etmoqda. Bu esa moliyaviy faoliyat imkoniyatlarini kengaytiradi, raqobat muhitini kuchaytiradi, bank infratuzilmasini rivojlantiradi va bozordagi barqarorlikka ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Rivojlangan mamlakatlar tajribasida xizmatlarni diversifikatsiya qilishdan ko‘zlangan maqsad – elektron bank xizmatlarini keng joriy qilish, mijozlarga uzluksiz moliyaviy servis ko‘rsatish, masofaviy boshqaruv, texnologik vositalardan foydalanish orqali iqtisodiyotda yangi qiymat yaratishga intilishdan iborat. Xizmatlarni keng ko‘lamda taqdim etish uchun zamonaviy axborot texnologiyalaridan keng foydalaniladi. Banklarning o‘zaro hamkorligi, mamlakatlararo to‘lov va hisob-kitob tizimlari, xalqaro

imrconf.com

to‘lov kartalari, transchegaraviy internet-banking xizmatlari, valyuta birjalari va to‘lov tizimlaridan foydalanish asosiy yo‘nalishlar sifatida shakllangan [4].

Xorijiy tajribadagi muvaffaqiyatli diversifikatsiya strategiyalari – xizmatlarni har bir mijoz segmenti uchun individual tarzda ishlab chiqish, integratsiyalashgan bank xizmatlari paketlari, ixtisoslashtirilgan bank mahsulotlari, raqamli xizmatlarni rivojlantirish, risklarni boshqarish va monitoring qilish tizimlari sifatida namoyon bo‘ladi. Avtomatlashtirilgan bank tarmoqlari, mobil va internet banking, keng qamrovli to‘lov tizimlari ham xorijiy tajribada yetakchi o‘rin egallaydi. Dunyo bank tizimida xizmatlarni diversifikatsiyalash orqali raqamli iqtisodiyotning barcha sohalarida bozor talablariga javob beruvchi samarali va innovatsion moliyaviy xizmatlar formati joriy etilmoqda. Xizmatlarni rivojlantirish orqali banklar o‘z faoliyatini kengaytiradi, mijozlar ishonchini mustahkamlaydi, mijozlarga qulayliklar yaratadi va moliyaviy inkluzivlik darajasini oshiradi. Xizmatlarni diversifikatsiyalash davomida har bir bosqichda risklarni aniqlash, monitoring qilish, talab va ehtiyojlarni chuqur o‘rganish, zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish asosiy mezon sifatida amal qiladi [5].

Xulosa:

Bank xizmatlarini diversifikatsiyalash – zamonaviy iqtisodiy jarayonlarning ajralmas tarkibiy qismi bo‘lib, bank sektorining rivojlanishi, moliyaviy barqarorlik, mijozlar ehtiyojini to‘liq qondirish, global bozor talablariga moslashish va iqtisodiy rivojlanishda juda katta o‘rin tutadi. Diversifikatsiyaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi orqali banklar bozor ulushini kengaytiradi, raqobatbardoshlikni kuchaytiradi, innovatsion va ilg‘or xizmatlarni amalga oshirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Xizmatlarni diversifikatsiyalash orqali innovatsion g‘oyalarni amaliyotga joriy qilish, iqtisodiy xavflarni kamaytirish, mijozlar bazasini kengaytirish hamda bank infratuzilmasini mustahkamlash mumkin. Xorijiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, xizmatlarni diversifikatsiya qilish banklar faoliyatining asosiy ustuvor

imrconf.com

yonalishi bo‘lib, xizmatlarning kengligi, sifati va zamonaviylik darajasi har bir bank muvaffaqiyatining asosiy tayanchi hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ahmedov I.R. – “Bank ishini tashkil etish”, Toshkent: Iqtisodiyot va huquq dunyosi nashriyoti, 2022.
2. Xalilov A.A. – “Bank axborot tizimlari”, Toshkent: TDIU nashriyoti, 2019.
3. Ergashev Sh.Sh., Mamarasulov X.X. – “Moliya-bank tizimida axborot texnologiyalari”, Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
4. Rahmatov B.R. – “Axborot kommunikatsiya texnologiyalari: nazariya va amaliy usullar”, Toshkent: Muhandis nashriyoti, 2020.
5. Muhammadiev A. – “Bank ishida innovatsiya va raqamli texnologiyalar”, Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2023.
6. Karimov Sh.E. – “Banklarda elektron xizmatlar tizimi”, Toshkent: TDIU nashriyoti, 2020.
7. Abdullaev M.I. – “Axborot xavfsizligi va bank ishi”, Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2022.

imrconf.com